

LITERATURVERZEICHNIS

1. Bachem R. Einführung in die Analyse politischer Texte. – München: Oldenburg, 1979-186 S.
2. Ballnuss P. Begriffsbesetzung in den Grundsatzprogrammen von CDU und SPD. In: Diekmannshenke, Hans-Joachim: Wörter in der Politik. – Opladen: Westdt. VerL, 1996. – 221 S.
3. Busse D. Textinterpretation. Sprachtheoretische Grundlagen einer explikativen Semantik. – Opladen: Westdt. Verl., 1992. – 261 S.
4. Deutschlandradio. Fischer kritisiert Merkels Krisenmanagement m: http://www.dradio.de/dlr7sendungen/idw_dh7873049/ (09. i 1.2008)
5. Dieckmann W. Sprache in der Politik. – 2. Aufl. – Heidelberg: Winter, 1975. –147 S.
6. Girth K Sprache und Sprachverwendung in der Politik. – Tübingen: Niemeyer, 2002. – 127 S.
7. Klein J. Politische Semantik. Bedeutungsanalytische und sprachkritische Beiträge zur politischen Sprachverwendung. – Opladen: Westdt. VerL, 1989. –328 S.
8. TAZ. Ich war einer der letzten Rock'n'Roller der deutschen Politik (Interview mit Joschka Fischer). In: <http://www.taz.de/index.php?id=archivseite&dig=2005/09/23/a0142> (23.09.2005)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Дмитро Соколов – здобувач кафедри німецької мови Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.
Наукові інтереси: семантичні аспекти політичного дискурсу Німеччини.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ БАЗОВОЇ ЦІННОСТІ «ПОРЯДОК» В БРИТАНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

Ольга СУШКЕВИЧ (Кіровоград, Україна)

Стаття присвячена порівнянню способів вираження аксіологічної модальності щодо цінності «порядок» в британській та українській лінгвокультурах. Аналіз проводиться на рівні діалогічної єдності інтерв'ю з представниками творчих професій.

The article focuses on contrasting the means of expression of axiological modality as to the value « order » in British and Ukrainian lingvocultures. The analysis is conducted at the level of a dialogic unity within an interview with creative personalities.

Аксіологічний підхід розглядає мову як дзеркало базової системи цінностей соціума (з урахуванням її варіювання та динаміки в різних соціальних, ідеологічних, професійних та інших сферах). Він дає широку інформацію для розуміння, порівняння та інтерпретації лінгвокультурних явищ через аналіз смислового, формального та функціонального вираження основоположних цінностей, які фіксують на рівні мови та культури «людське» в людині. Порядок як цінність, що характеризує організацію будь-яких явищ та процесів, лежить в основі устрою життя людини [8]. Осмислення такої проблеми знаходить своє мовне втілення в британській та українській лінгвокультурах по-своєму. На різних рівнях мовної тканини фіксуються національно специфічний суспільний устрій, соціальні, економічні, моральні принципи та засади організації діяльності та ін.

Лінгвоаксіологічна проблема мовного втілення окремих базових цінностей знайшла відображення в ряді загальновідомих праць Н.Д Арутюнової (функції категорії цінності в мові) [2], В.І. Карасика (інтерпретація ціннісних концептів) [9], О.Н. Вольф (вираження мовних оцінок) [3], Л.П. Дронової (порівняльно-історичне дослідження становлення базових цінностей в слав'янських лінгвокультурах) [4] та ін.

Мовна реалізація базових цінностей приваблює науковців своєю універсальністю, з одного боку, та індивідуальним позиціонуванням окремим мовцем, з іншого. Так, інтерв'ю з творчими особистостями, об'єкт нашого дослідження, мають різнопланову ціннісну наповненість (суспільноприйняту з позиції інтерв'юера та індивідуальну, творчу – креативної особистості). Дослідження такого взаємоперетину аксіологічних вимірів в дискурсі інтерв'ю дає можливість впроваджувати глибоке зіставне лінгвокультурне дослідження, що й зумовлює актуальність обраної проблематики. Інтерв'ю як продукт взаємодії журналіста та творчої особистості постає як індивідуально-авторський текст, який має можливість акумулювати екстралінгвістичну інформацію.

В основі багатьох розмов, що розгортаються в інтерв'ю лежить базова цінність [5: 115; 1: 76-79] та вираження ставлення до неї творчою особистістю (аксіологічна модальність). З огляду на це, модальність вже не просто «певна семантична даність (аспект семантики), а керований і здійснюваний мовцем процес добору наявних у розпорядженні мови засобів, модусне аранжування мовцем своїх мовленнєвих вчинків з метою регулювання власних та чужих інтенцій» [7: 60]. За допомогою аксіологічної модальності порядок як одна із

основоположних складових людського буття характеризує ставлення мовця до потреби організації простору навколо себе. Разом з тим, явище модальності діалогу має більш складну структуру та, часом, непередбачуваний характер, що зумовлює постійну зацікавленість лінгвістів [1: 67].

Відповідно, метою даної статті є визначення засобів оформлення аксіологічної модальності щодо аксіологеми ПОРЯДОК на рівні фрагменту інтерв'ю з творчими особистостями (уринок в рамках діалогічної єдності, який охоплює питання інтерв'юера та відповідь креативної особистості) на тлі британської та української лінгвокультур. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: осмислити та порівняти втілення базової цінності ПОРЯДОК в англійській та українській лінгвокультурах; визначити мовні та дискурсивні засоби її аксіологічної модальної реалізації; обґрунтувати ізоморфні та аломорфні риси.

Слід зазначити, що на структурно-композиційному, смисловому та функціональному рівнях інтерв'ю базова цінність забезпечує цілісність діалогічних єдностей. Принцип «стимул-реакція» генерує нові суміжні репліки співрозмовників, між якими існує «імплікативний» зв'язок [1: 68]. Забезпечення такого зв'язку значною мірою базується на вираженні базових цінностей, зрозумілих та прийнятних не лише для співрозмовників (журналіста та творчої особистості), а й для широкого загалу, який знайомиться зі змістом інтерв'ю.

Певна річ, цілісність обопільного спілкування на всіх рівнях визначається намірами партнерів по комунікації, їхнім досвідом, наявністю спільних знань, коду і т.д. Відповідно, смислове наповнення базових цінностей інтерв'ю з представниками творчих професій має подвійний характер. З одного боку, нас цікавить вираження журналістом типової та притаманної для української чи британської лінгвокультури ціннісної позиції, з іншого боку, неординарне та свіже, індивідуальне тлумачення базових цінностей творчими особистостями, а також кореляція таких позицій з огляду на реципієнта інтерв'ю. Так, суб'єктивно-об'єктивні ціннісні смисли розгортаються у діалозі між журналістом та творчою особистістю та споглядаються у дистантній формі глобальним адресатом. При цьому ціннісна позиція журналіста здебільшого типова, співвідносна з позицією орієнтовного кола читачів. Аксіологічна модальність дискурсу креативної особистості миттєво приваблює читача, порівняно з «узвичаєними» поглядами мільйонів, представлених журналістом. Така взаємодія ціннісних витоків природньо призводить до дискусивної ситуації, що відповідає природі суджень про цінності. Таким чином, позиція креативної особистості опосередковано вступає у взаємодію з масами через журналіста, який бере інтерв'ю.

Необхідно також зупинитися на рівнях взаємодії реплік учасників інтерв'ю. Останні роботи з інтерв'ю на матеріалі різних мов аналізують взаємодію співбесідників на всіх рівнях діалогічної єдності (ДЄ): лексико-семантичному, синтаксичному, комунікативно-прагматичному [5]. Так, на всіх зазначених рівнях цінність порядку в обох лінгвокультурах відбиває наступні елементи: *об'єкти порядку* $\leftrightarrow$ *діяльність* $\leftrightarrow$ *суб'єкти порядку*. Об'єктами порядку виступає все те, що потрібно організувати, змінити, систематизувати (наприклад, суспільний лад, творчі проекти, взаємини з оточенням і т.д.). Суб'єктами порядку виступають ті особи, процеси, організації, які задіяні у наведенні порядку.

Так як категорія порядку асоціюється з діяльністю по її встановленню, то у інтерв'ю основну роль у передачі ставлення відіграє динаміка дієслів, дієслівних словосполучень, конструкцій із емотивним контекстуальним, часом, авторським семантичним та формальним вираженням: *итовхати до заглиблення, потерпати від незнання, «итовхати» ідею в маси, забов'язати провести, допомогти, нарешити працювати; to be halfway through, to have that guilty feeling like, to be a part of, move on etc.* Як на формальному, так і на смисловому рівнях українські творчі особистості у 62% випадків осмислення проблеми порядку кодують «важкість», «складність» та «непідйомність» тієї роботи, яку потрібно зробити для наведення ладу. В той же час британська сторона констатує практичне виконання, отримання задоволення від роботи та співпраці з колегами. Пояснення такого неспівпадіння коріняться як в суспільно-історичному устрою культур, що порівнюються, так і в менталітеті

(англомовна традиція тяжіє до експлікації позитиву, що нівелює негатив, українська – навпаки).

Вираження ставлення до об'єктів порядку в українській та британській лінгвокультурах відбувається за рахунок номінацій, представлених іменниками, іменниковими словосполученнями, поширеними означеннями: *постанова, знахідки, заборонена тема, велика, гідна здобутків наших пращурів колекція*; *acting career, high profile, close up, preliminary work etc.*

Суб'єкти порядку набувають мовного втілення за рахунок тих же засобів, що й об'єкти порядку, проте з яскравим вираженням домінування егоцентризму в українській лінгвокультурі та колективізму в британській. Для українського дискурсу характерна стратегія представлення ролі суб'єкта в наведені порядку по схемі: *ми успішні, тому що я ... / вони заважають (не працюють), але я ...* Британська традиція значно відрізняється щодо позиціонування суб'єкта: у випадку колективної роботи підкреслюється значимість співпраці, на основі якої досягається власний успіх. Це закріплюється такими номінаціями та характеристиками: *team work, a friend, a network of them; we spent quite an exiting time together etc.* Таким чином, британська мовна традиція закріплює етикетну норму вираження поваги до партнера, а також створення ефекту «поглажування», що знімає напругу [10: 25-27].

Окрім того, необхідно зазначити, що ДЄ виступає формально-структурною одиницею інтерв'ю як дискурсу. У даній статті ми прослідкуємо як спаяність реплік ДЄ забезпечується лінгвістичним та тематичним (осмисленням проблеми ПОРЯДОК) зв'язком і яка роль при цьому відводиться аксіологічній модальності. В тексті інтерв'ю узагальнено ці зв'язки представлені структурними, лексичними, семантичними та модальними типами [5: 108]. Взаємодія цих типів співвідношень дає можливість читачеві отримати від представника творчої професії великий обсяг інформації щодо організації дійсності та творчої діяльності.

Проаналізований корпус фрагментів інтерв'ю (200 англійською та українською мовами) дозволив виділити основні тематичні плани осмислення творчими особистостями порядку в українській та британській лінгвокультурах. Виокремилися наступні модальні фокуси: *вербалізація ставлення до світового порядку, улаштування суспільства, країни, різних об'єднань людей*, а також *мовне вираження ставлення до самоорганізації, втілення творчого проекту та творчого процесу взагалі*. Характерним є те, що у проаналізованих фрагментах інтерв'ю практично неможливо вичленили першу модальну групу в чистому вигляді: суспільний порядок осмислюється здебільшого в контексті творчої діяльності. І це зрозуміло, адже в подібних інтерв'ю акцент робиться саме на творчості, інші питання підіймаються у зв'язку з цим.

В українській лінгвокультурі незначним виявився відсоток текстів інтерв'ю (2%), в яких проблема базової цінності ПОРЯДОК не осмислювалася взагалі. Разом з тим, у 13 % інтерв'ю з британськими творчими особистостями аналогічне питання не піднімається щодо першої модальної групи. Така розбіжність пояснює багатомовною стабільністю британського суспільства та високим ступенем організованості суспільства на всіх ланках навіть за умов останніх економічних та політичних світових подій. Навпаки, фрагменти інтерв'ю з україномовними представниками творчих професій відбивають гостроту та багатоаспектність проблеми порядку, що закріплюється як на лексико-семантичному, синтансичному рівнях реалізації аксіологічної модальності, так і на рівні модальної рамки цілого фрагменту інтерв'ю.

Проілюструємо способи мовного втілення аксіологічної модальності щодо цінності ПОРЯДОК в британській та українській лінгвокультурах. Розглянемо *вербалізацію ставлення до світового порядку, улаштування суспільства, країни, різних об'єднань людей з огляду на творчі проекти* британського винахідника Джеймса Дайсона та українського шеф-редактора проекту «Статус» Вадима Войтика:

<p>C77: And your efforts in design education? JD: We try to work at all levels (1). <i>There's a very good course (2) called Design Technology in our primary and secondary education – up to the age of 15 – that Margaret Thatcher made compulsory (3).</i></p>	<p>– Вам <i>вдалося зробити</i> проект прибутковим (1)? – Хороше запитання (1.1). Відповідаючи на нього, не хотіли нагадувати Юлію Тимошенко, яка <i>весь час хоче</i> (2), але їй постійно</p>
---	---

<p>It's now, by the latest administration (3.1), been made <i>non-compulsory</i> – as a result of which a lot of girls are not taking it, which is <i>a real shame</i> (3.1). And so by supporting this program (1) we hope to show that it's <i>an intelligent subject</i> (2) that uses <i>lots of skills--physics, math, and creative skills</i> (2). And indeed, that it's probably <i>one of the only truly creative subjects</i>, where children can <i>really express themselves and not just learn by rote</i> (2). So we <u>try to be supportive</u>(1) of it, <u>fight the government</u>, and <u>badger the government</u> when it tries to stop it (3.1) [11]. (Виділення та позначки наші – О.С.)</p>	<p>заважають (2.1). Загальний інвестиційний план <i>передбачав вихід у нуль</i> у наступному році (2). І ми, <i>переконаний</i>, зробили б це (2.1). <i>Просто треба менше революцій</i> (2.1), <i>потрібна стабільність виконання зобов'язань власником; треба, аби структура управління допомагала</i> (1), а не використовувала проекти як <i>транзитери для здобуття коштів на своє утримання</i>(2.1) [6]. (Виділення та позначки наші – О.С.)</p>
--	---

Наведений фрагмент інтерв'ю з британським винахідником демонструє характерний для англомовного дискурсу порядок викладу інформації (цифрові позначки), принципи фокусування на головному, вербалізації контрасту та виразності (виділення). Так, натяк на проблему ПОРЯДКУ вже закладений у репліці інтерв'юера: компонент значення слова *efforts*, що актуалізується в даному контексті, натякає на *a lot of hard work or determination* [12: 503], що підтверджується вже першим реченням творчої особистості. Правильність обраного напрямку діяльності постулюється наскрізним підкресленням важливості та позитивності навчальної дисципліни як на лексико-семантичному, синтаксичному так і комунікативно-прагматичному рівнях уривку (2). Таким чином забезпечується когезія. Важливість боротьби з протидіючим урядом підкріплюється категорією авторитетності (3), а також створенням контрасту – неавторитетності останнього уряду (3.1). Звернімо також увагу на динаміку смислового, емоційного та модального навантаження дієслівних форм: від стриманих і навіть пасивних відтінків значень напочатку та у середині до агресивно-рішучих наприкінці. Реалізується так званий *the end-weight principle* [13: 336-338].

Приклад, наведений українською мовою, вказує на те, що осмислення проблеми порядку пов'язаний із боротьбою, проте вже перші фрази інтерв'юера та креативної особистості вказують на сумнівність успіху (1; 1.1; 2), що далі аргументується браком порядку (2.1). Принцип розгортання інформації відрізняється від фрагмента англійською мовою: одразу констатується провал та наводиться низка виправдань. Емоційне та модальне навантаження неуспішності, як і в попередньому уривку передають дієслівні форми у поєднанні з прислівниками, що підсилюють значення (*вдалося зробит, весь час хоче; постійно заважають, передбачав вихід у нуль*). Використання умовного способу також створює ефект нереальності досягнення успіху за усталеного порядку. Експліцитно засобами паралелізму та градації підсилюються бажані риси порядку і виражається контраст між ідеальним устроєм, який уможливило успіх (1) та реальним (2.1).

Таким чином, проаналізувавши фрагменти інтерв'ю з українськими та британським творчими особистостями, в яких виражалась цінність ПОРЯДОК, ми прийшли до висновків, що в основі мовного вираження базової цінності лежать суспільно-історичні, ментальні, традиційні передумови. Де в межах інтерв'ю уособлюють перетин ціннісних уявлень орієнтовного кола читачів та індивідуально-авторської позиції творчої особистості відповідних лінгвокультур. Аксиологічна модальність як вираження особистістю ставлення до ПОРЯДКУ може втілюватися засобами різних мовних рівнів: лексико-семантичними, синтаксичними, комунікативно-прагматичними. Разом з тим, характерним для британської лінгвокультури є добір засобів вербалізації позитиву та значення спільної роботи щодо порядку та способів його досягнення, українська мовна традиція тяжіє до песимізму та егоцентризму; протиставленню ідеалу реальності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Агапова С.Г. Основы межличностной и межкультурной коммуникации (английский язык) / Серия «Высшее образование». – Ростов Н/Д.: Феникс, 2004. – 288с.
2. Арупонова Н.Д. Аксиология в механизмах жизни и языка // Проблемы структурной лингвистики. – М.: Наука, 1982. – С. 5-23.
3. Вольф Е.М. Оценка и "странность" как виды модальности // Язык и логическая теория. – М.: Наука, 1987. – С. 178 – 186.

4. Дронова Л.П. Становление и эволюция модально-оценочной лексики русского языка: этнолингвистический аспект: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.20 / Томский гос. ун-т. – Томск, 2007. – 46с.
5. Заигрина Н.А. Языковая оценка и ее особенности в СМИ/ на материале текстов интервью/; «Студенты и учебный процесс: иностранные языки в высшей школе». – М.: Центр по изучению взаимодействия культур ФИЯ МГУ им Ломоносова, 2005. – 336 с.
6. *Вадим Войтик: «Ти не знаси, із ким зв'язався. Звільняйся, або тебе в асфальт закатають»...* // Інша література. Архів інтерв'ю. – Online: – <http://inlit.com.ua/intervyyu>
7. Конюшкович М.И. Модальность в свете прагматики // Вопросы функциональной грамматики: Сб. научн. тр. Вып. 4 / Под ред. М.И. Конюшкович. – Гродно: ГрГУ, 2000. – С. 58-78.
8. Кошелева Н. Человек в 16 измерениях www.hr-director.ru/11-21k
9. Научно-исследовательская лаборатория «Аксиологическая лингвистика», 2006. – Online: <http://www.vspu.ru/axiology/index.htm>
10. Формановская Н.И. Вы сказали: «Здравствуйте!» (Речевой этикет в нашем общении). Изд. 3-е. – М.: Знание, 1989. – 160 с.
11. James Dyson. Interview archive – Online: http://www.core77.com/reactor/dyson_interview3.asp
12. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow: La Tipografica Varese, 2006. – 1950 p.
13. Mark Foley, Diane Hall. Longman advanced learners' grammar. A self-study reference & practice book with answers. – Edinburgh: Pearson Education Limited, 2003. – 384 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Сушкевич – аспірант кафедри перекладу та загального мовознавства КДПУ ім. В.Винниченка.
 Наукові інтереси: аксіологічна та комунікативна лінгвістика.

ТИПИ МІЖМОВНИХ СПІВВІДНОШЕНЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

Тетяна ТАРАНУХА (Кіровоград, Україна)

Стаття присвячена виділенню типів міжмовних співвідношень фразеологізмів на позначення рис характеру людини в українській та німецькій мовах.

The article dwells on the distinguishing of the main types of interlanguage phraseological correlation denoting human character traits in the Ukrainian and German languages.

Сучасна лінгвістична наука характеризується антропоцентричною спрямованістю, об'єктом дослідження мовознавців стає людина, при цьому надзвичайно важливим є аналіз особливостей мови і особливостей національної культури із врахуванням психічного складу носіїв мови, оскільки носії іншої національної мови є також носіями не тільки іншої національної культури, а й іншої національної психології, іншого менталітету [1: 239].

Особливого значення в цьому відношенні мають фразеологічні одиниці, які, на відміну від лексичних мовних засобів, в більш яскравій образній формі виражають дух народу, його менталітет. Вивченню особливостей фразеологічних одиниць приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як Р.П. Зорівчак, М.П. Кочерган, О.О. Селіванова, Я.А. Баран, М.Ф. Алефіренко, О.Ф. Арсентьєва, В.М. Телія, А.Ш. Трахова, Р.Х. Хайрулліна та ін.

Завданням статті є виділення типів міжмовних співвідношень фразеологізмів з метою встановлення національно-мовної специфіки фразеологічних одиниць (далі – ФО) на позначення рис характеру людини в українській та німецькій мовах. Вивчення культурно-національної семантики мови дає багатий матеріал для опису національної картини світу, оскільки акцентує увагу на особливостях національного світосприйняття та його закріплення в мові [8: 26].

Матеріалом дослідження є фразеологізми української та німецької мов, дібрані шляхом суцільної вибірки із фразеологічних словників порівнюваних мов.

В кожній конкретній мові фразеологізми називають, на відміну від лексики, лише окремі, актуальні для людини та її життєдіяльності фрагменти світу, причому, те, що є актуальним для одного народу, може бути неактуальним для іншого. Тому фразеологічна картина світу, яка є специфічною для кожної конкретної мови, носить фрагментарний характер: не кожне явище оточуючого світу має вираження у мові у вигляді фразеологічної одиниці. [8: 13]. У фразеологічній картині світу кожної національної мови виділяються як загальнолюдські, так і ідіотнічні ціннісні концепти, що обумовлено онтологічними факторами, з одного боку, та культурними традиціями народу, з іншого. Світ є єдиним для всіх народів, але досвід його пізнання є різним, життя кожного народу протікає в певних природних умовах, в певному соціальному мікрокліматі, у кожного народу є свої традиції та